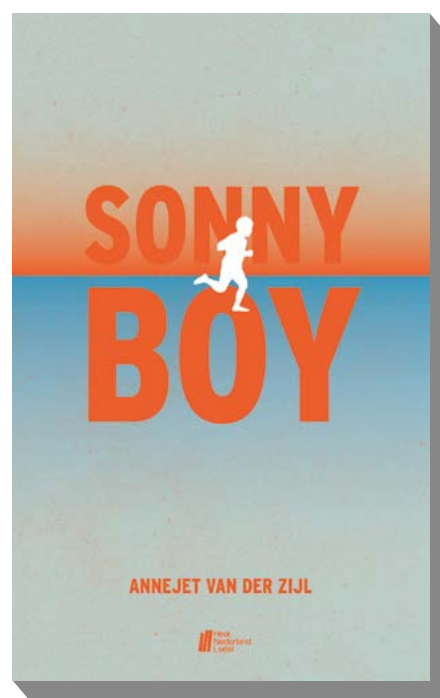

Sonny Boy

Annejet van der Zijl

Met Heel Nederland Leest kunnen jouw leerlingen zich verdiepen in het boek *Sonny Boy* van Annejet van der Zijl. Aan de hand van dit boek gaan leerlingen met elkaar in gesprek over de thema's geschiedenis, vrijheid en vrijheidsberoving. In deze les van 60/90 minuten vormen leerlingen hun mening en gaan zij met elkaar in gesprek. De handleiding doorloopt het hele proces om een goede discussie te voeren met de klas. De stelling die centraal staat is: *“Jongeren onderschatten de waarde van vrijheid.”*

DEEL 1. BOEKPRESENTATIE

Vraag aan de klas:

"Ik ga jullie zo vragen iemand in gedachten te nemen. Denk aan iemand die je bijzonder vindt. Iemand die bijvoorbeeld 'diens hoofd boven het maaiveld steekt', helemaal zichzelf is en/of de dingen nét iets anders doet dan anderen. Het mag iemand uit je directe omgeving zijn, maar ook een beroemd persoon."

Laat leerlingen nadenken en daarna in tweetallen uitwisselen waarom zij de persoon die zij in gedachten hebben bijzonder vinden.

In het midden van het boek vind je foto's. Zoek de foto naast deze tekst van Rika, Waldemar en Waldy op in het boek. Laat de foto aan de klas zien. En vertel: "Dit is Rika. Je ziet haar hier op het strand in Scheveningen. Dit is een gelukkig moment in haar leven met haar man Waldemar en zoon Wally. Je zou Rika bijzonder kunnen noemen. Bijzonder omdat ze afwijkt van de norm die destijds gold voor vrouwen en ze daarmee misschien wel het stereotiepe beeld van vrouwen doorbreekt. Maar ook bijzonder omdat in haar leven veel historische ontwikkelingen samenkomen..."

Benieuwd? Lees mee.

Opdracht 1

Verdeel de leerlingen in tweetallen. Per ronde mogen de leerlingen elkaar een fragmentje voorlezen. Ga als volgt te werk:

Lees de zin voor

Laat leerlingen 1 minuut het fragment uitzoeken.

Laat leerlingen elkaar het fragment voorlezen en toelichten.

Wissel daarna van duo.

Zoek een fragment uit het verhaal terug dat je heeft geraakt. Lees het voor aan je klasgenoot en licht toe.

Zoek een fragment uit het verhaal dat je heeft verbaasd. Lees het voor en licht toe.

Zoek een fragment uit waar je iets van hebt geleerd. Wat wist je nog niet en nu wel?

Opdracht 2

- Hiernaast zie je een foto van het gezin Hagenaar. Zoek deze foto op in het boek.
- Bekijk daarna de foto van Rika met haar beide Waldy's op het balkon in Scheveningen.
- Bespreek de volgende vragen:
 - Beschrijf beide foto's: Wie zie je? Wat stralen de mensen uit? Wat voel/denk je bij deze foto?
 - Welke verschillen zie je?
 - Hoe is het leven van Rika veranderd?

Het gezin Hagenaar, Den Bosch, 1922)

Opdracht 3

Welke eigenschappen vind jij het best passen bij Rika? Lees onderstaande eigenschappen door en zet ze in de volgorde waarop ze volgens jou het beste bij Rika passen. Dus 1 past het best bij Rika, 14 het minst. Geef er een aantal argumenten en voorbeelden uit het boek bij.

- Eigenwijs
- Positief
- Zorgzaam
- Brutaal
- Humoristisch
- Naïef
- Bourgondisch
- Levensgenieter
- Doorzetter
- Daadkrachtig
- Zelfstandig
- Dapper
- Vrijgevig
- Egocentrisch

Na een zwemtocht: Rika met haar beide Waldy's op het balkon. Scheveningen, 1934.

Vergelijk je rijtje eigenschappen met het rijtje van een klasgenoot. Hebben jullie eenzelfde volgorde of een andere? Wat zijn de verschillen? Kijken jullie op dezelfde manier naar Rika? Waar ligt dat aan? Leg aan elkaar uit.

DEEL 2. LAGERHUISDISCUSSIE

De stelling:

Jongeren onderschatten de waarde van vrijheid

Aan welke doelen werk je met deze les?

Referentiekader taal, mondelinge vaardigheden

Gesprekken algemeen

De leerling kan op effectieve wijze deelnemen aan gesprekken over onderwerpen van maatschappelijke aard.

Luisteren algemeen

De leerling kan onderscheid maken tussen mening en feit; kan onderscheid maken tussen standpunt en argument.

Sociaal-emotioneel en burgerschap

De leerling heeft een mening over de stelling en wordt aangezet tot nadenken en praten over:

- Vrijheid
- Oorlog
- Racisme
- Vrijheid om jezelf te kunnen zijn

Democratische cultuur (3.1):

Leerlingen leren hun mening onderbouwd te uiten en anderen daar in discussie, debat of dialoog van te overtuigen. En hoe verschillen van inzicht, waarden, overtuigingen, belangen en emoties niet altijd overbrugd kunnen of hoeven worden.

www.curriculum.nu/download/bu/Schematische-weergave-Burgerschap.pdf

Organisatie

De les duurt minimaal 90 minuten

Nodig

- ABC-schema:
www.dkjl.nl/abcvo
- Rood/groene kaartjes/blaadjes

Werkvormen

- Energizer (dialoog)
- Groepsgesprek
- Groen/rood
- Lagerhuis

Spelregels

- Luister naar elkaar.
- Laat elkaar uitpraten.
- Zeg: ik vind... omdat...
- Geef voorbeelden.
- Probeer ieders standpunt te begrijpen.
- Houd rekening met gevoelens.
- Accepteer dat je het niet altijd eens bent.
- Wees je bewust van je stemgebruik en lichaamstaal.

Basisbegrippen

- De mening** ik vind...
- Het argument** omdat...
- Het feit** een te controleren waarheid.
- Fictie** niet echt, verzonnen.
- De discussie** een gesprek waarin mensen het met elkaar oneens zijn en elkaar proberen te overtuigen.
- Overtuigen** de ander met argumenten overhalen om hetzelfde te vinden als jij.
- Feedback geven** vertellen of je iets goed vindt of dat iets beter kan.

Algemene tips voor de leerkracht

In deze lessen volgen opdrachten elkaar in een rap tempo op. Leg de nadruk op datgene waar de leerlingen op 'aangaan' en zorg dat je i.i.g. 25 minuten voor het einde van de les met de leerlingen ruimte maakt voor de discussie. Tijdens de discussie hoef je niet alle subvragen te stellen. Volg leerlingen en stel alleen vragen als de discussie stilvalt of je het gesprek wilt verdiepen. Andere tips:

- Stimuleer zoveel mogelijk interactie tussen leerlingen. Vat samen en laat conclusies uit de groep komen.
- Voorkom het controleren van kennis van de wereld, focus op (lees)ervaringen, zodat alle leerlingen iets kunnen inbrengen.
- Speel zoveel mogelijk vragen van leerlingen terug naar de groep.
- Bied begeleiding bij uitbreiding van kennis van de wereld; deel kennis indien gevraagd, bespreek de bron en de betrouwbaarheid van verschillende bronnen.
- Maak gebruik van de moraal van de groep en onderzoek/maak bewust van waar hun mening vandaan komt.
- Neem tijdens de verdiepfase de rol aan van 'de neutrale debatleider' en houd de eigen mening zoveel mogelijk voor je.
- Ga op zoek naar gemeenschappelijkheid en nodig uit dat de leerlingen met oplossingen komen.
- Wil je de les opdelen in stukken? Las dan een pauze in na de beeldvormingsfase.

 15
MINUTEN

1. Opzetfase

In de opzetfase bespreek je de doelen en introduceer je het thema, bespreek je het woordcluster.

Vertel: "We gaan vandaag met elkaar discussiëren." Vertel kort hoe de structuur van deze les eruitziet.

Bespreek: "Wie discussieert er veel, waarover en met wie? Waarvoor is een discussie nuttig? Wat is het verschil tussen een goede discussie en een ruzie?"

Laat de spelregels zien op het ABC-schema en vraag leerlingen een spelregel te kiezen: Welke spelregel vind je het belangrijkste voor deze les? Waarom? Kies democratisch één spelregel. Dit wordt het procesdoel van de les.

Energizer (5 min)

Verdeel de klas in tweetallen: A en B.

Vraag alle A-leerlingen te vertellen: "Waar denk je aan bij 'leven in vrijheid'? Kun je een voorbeeld geven?"

Vraag terug aan B: "Wat heb je gehoord van A? Klopt dat met jouw eigen beeld over vrijheid?"

Vraag nu alle B-leerlingen te vertellen: "Waar denk je aan bij vrijheidsontneming?"

Vraag terug aan A: "Wat heb je gehoord van B? Klopt dat met jouw beelden van vrijheidsontneming?"

Vraag: "Kan iemand een conclusie trekken? Hoe definieert de klas 'leven in vrijheid' en 'vrijheidsontneming'?"

Maak een bruggetje van de energizer naar het boek. Vraag bijvoorbeeld: "Hoe komt het thema 'vrijheid' terug in het boek *Sonny Boy*?"

Vul de reactie van leerlingen aan door onderstaand cluster voor te lezen:

Rika wordt geboren als katholiek meisje in Den Haag. Haar latere partner Waldemar groeit op in Suriname. Beiden willen leven in vrijheid. Zij willen vrij zijn te denken, zeggen en doen wat ze willen. Maar in het Nederland van vóór de oorlog gelden starre normen. Vooroordelen, discriminatie en armoede zorgen ervoor dat Rika en Waldemar moeten strijden voor hun vrijheid. Toch lukt het hen samen een gelukkig leven te hebben. Tot de oorlog uitbreekt.

In de Tweede Wereldoorlog wordt de vrijheid van Rika haar ontnomen. Tijdens de oorlog biedt ze Joodse mensen onderdak in haar huis. Zij wordt verraden, opgepakt en sterft uiteindelijk in een kamp in Duitsland. Bij vrijheidsberoving wordt iemand opzettelijk van zijn/haar vrijheid beroofd en bijvoorbeeld in gevangenschap gehouden. Het verhaal van Sonny Boy vertelt een verhaal over vrijheid en vrijheidsontneming. Tijdens het slavernijverleden, in de oorlog, maar ook vóór de oorlog uitbreekt.

opdracht 1

Besprek met leerlingen: "Ken je iemand die zelf een oorlog heeft meegemaakt?"

- Wat weet je daarvan?
- Kun je je voorstellen hoe het is om níet in vrijheid te leven?
- Wat doen oorlogsverhalen met je?
- Maak je je zelf wel eens zorgen over oorlog?"

Vertel: "In Nederland leven we sinds de Tweede Wereldoorlog in vrede. Oorlogen zijn helaas niet de wereld uit. Je kent vast wel iemand die gevlucht is voor een oorlog, bijvoorbeeld uit Syrië. Sinds de oorlog in Oekraïne is er ook weer oorlog op het Europese continent. Wat doet dat met jou? Kun je vrijheid voldoende waarderen als je altijd vrij bent geweest (en niet weet hoe leven zonder vrijheid is)? Waarderen we de vrijheid in Nederland genoeg? Daar gaan we in deze les over discussiëren."

25
MINUTEN

2. Beeldvormingsfase

In de beeldvormingsfase halen leerlingen voorkennis op en vergroten leerlingen hun kennis van de wereld

Opdracht 2 De geldende norm?

Deze opdracht bestaat uit drie delen.

opdracht 2a

Bespreek met leerlingen het begrip 'norm'. Vertel: "Een norm is een ongeschreven regel. Een soort verzameling van ideeën die voorschrijft hoe jij je dient te gedragen."

Stel een paar vragen om het begrip 'norm' te laten landen: "Zijn er algemeen aanvaardbare normen in deze klas? Wat bijvoorbeeld? Wie bepaalt deze normen? Zijn er ook normen die meer ter discussie staan of die je 'ouderwets' vindt? Is er bijvoorbeeld een norm voor welke kleding je aanhebt? Kun je afwijken van deze norm? Waarom wel/niet?"

Vertel: "Een norm is dus een 'regel' voor sociaal aanvaardbaar gedrag. Normen zijn sterk afhankelijk van iemands religieuze, culturele, sociale en maatschappelijke achtergrond. Een norm kan veranderen met de tijd. En ook belangrijk: een norm kan gelden voor iedereen, of specifiek voor een kleinere groep."

Opdracht 2b

Rika trouwt twee keer. Beide huwelijken worden als controversieel gezien. Lees het fragment voor uit *Sonny Boy*. Verdeel de klas daarna in tweetallen en laat hen vragen beantwoorden.

Lees het fragment voor uit *Sonny Boy*:

'Willem was negentien toen hij voor het eerst een blik wierp op de oudste dochter Van der Lans. Met haar fijnbesneden gezicht en mollige armen zag ze eruit alsof ze zo van een prentbriefkaart was gestapt en hij was op slag verliefd. Op zijn beurt beantwoordde de rijzige student met zijn intense blik volledig aan het beeld dat Rika zich van haar toekomstige echtgenoot had gevormd. Hun liefde leek echter weinig toekomst beschoren, want Willems vader was een protestantse hoofdonderwijzer die een diepe afkeer koesterde jegens alles wat paaps was. Daarbij vond hij de Van der Lansen maar ordinaire middenstanders. Rika's ouders op hun beurt gruwden al evenzeer van de gedachte dat hun dochter buiten haar geloof zou trouwen (pagina 15).'

Vertel: "Door met Willem te trouwen, een protestant, conformeert Rika zich niet aan de geldende norm in de familie."

Verdeel de klas in tweetallen. Zij mogen 5 minuten met elkaar overleggen.

Het eerste huwelijk: Rika trouwt met Willem.

- Welke 'norm' geldt er voor jonge vrouwen in 1922 als het gaat om met wie je trouwt? En hoe je je gedraagt?
- Hoe wijkt Rika af van 'de norm'?
- Wanneer Rika met haar gezin in Zeeland woont, mist ze het bruisende leven van Den Haag. De eilanders kijken haar met achterdocht aan en Willem vraagt Rika zich minder 'uitbundig' te gedragen.
 - Hoe wijkt Rika af van die norm?
 - Wat doorbreekt Rika hiermee?

Maak andere tweetallen en bespreekt het tweede huwelijk van Rika.

Het tweede huwelijk: Rika trouwt met Waldemar.

- Waarom is het huwelijk tussen Rika en Waldemar in die tijd 'bijzonder'?
- Voelt Waldemar zich vrij in het Nederland van 1930? Waarom wel/niet?
- Hoe zag je racisme terug in de samenleving van 1930? Is er sinds die tijd iets veranderd, vind jij? Wat wel/wat niet?

Vraag de klas om een conclusie: "Wat maakt Rika in historisch perspectief een bijzondere vrouw?"

Vraag door: "Wat vind jij ervan dat Rika zich niet conformeert aan de geldende 'norm'? Wat heeft dit voor jou met 'vrijheid' te maken?"

Opdracht 2c Anno 2023

Vertel: "Neem iemand in gedachten die zich niet (altijd) conformeert aan een geldende norm. Beschrijf van welke norm hij/zij/hen afwijkt. Schrijf op:

- De naam van deze persoon
- Omschrijf de norm waar deze persoon van afwijkt
- Beschrijf kort hoe diegene dat doet
- Beschrijf kort wat je van deze persoon vindt."

Geef leerlingen de opdracht uit te wisselen wat zij hebben opgeschreven.

Vraag een aantal leerlingen te vertellen wie zij hebben opgeschreven. Vraag dan door:

- Wat doorbreekt deze persoon?
- Hoe reageren anderen op hem/haar/hen?
- Wat vind je ervan dat deze persoon zich anders gedraagt dan de norm?
- Op welke manier is deze persoon te vergelijken met Rika (of Waldemar)?

Tip: neem zelf als docent ook een persoon in gedachten. Bij voorkeur een sterke vrouw die qua gedrag op een bepaalde manier te vergelijken is met Rika. Je kunt dit als voorbeeld vertellen en zelf het verband leggen tussen het boek en 2023.

Opdracht 3 Stellingen (doe deze opdracht alleen als je tijd hebt)

Bij de volgende opdracht heb je de rode en groene kaarten/blaadjes nodig om te stemmen. Als je die niet bij de hand hebt, kan je natuurlijk ook stemmen door bijvoorbeeld te gaan staan als je het eens bent met een stelling.

Bespreek eerst een situatie uit het boek. Kies daarna een stelling en leg deze aan de leerlingen voor. Zij mogen kort reageren.

Vertel: "Ik geef steeds een voorbeeld uit het boek. Daarna volgt een stelling. Geef met een rode of groene kaart aan of je het oneens (rood) of eens (groen) bent."

Vertel: "Rika en Waldemar worden gevangengenomen in de Tweede Wereldoorlog."

Vraag: "Vind je dat ze daarvoor wel in totale vrijheid leven? Waarom wel of niet?"

Stelling 1: Alle mensen in Nederland leven in vrijheid.

Stelling 2: Pas als je vrijheid je ontnomen is, ken je de waarde van vrijheid.

Vertel: "Waldy, Sonny Boy, overleed in 2015 als een tevreden man. Zijn verhaal en dat van zijn ouders stond in alle kranten."

Stelling 1: Het is belangrijk verhalen uit de Tweede Wereldoorlog te blijven vertellen.

Vraag: "Soms wordt gezegd dat jongeren 'vergeten' hoe belangrijk vrijheid is en de waarde ervan als vanzelfsprekend aannemen. Ben je het daarmee eens?" Maak een bruggetje naar de stelling: Jongeren onderschatten de waarde van vrijheid.

3. Meningsvormende fase

In de meningsvormende fase presenteert u de stelling. Leerlingen oefenen met redeneren.

Presenteer de stelling:

"Jongeren onderschatten de waarde van vrijheid."

Ik ben het ermee eens/oneens, omdat, bijvoorbeeld...

Licht het ABC-schema toe en laat leerlingen dit in tweetallen invullen.

Het ABC-schema vind je op www.dkjl.nl/abcvo

Bijvoorbeeld: "Ik neem de stelling in mijn hoofd en ik doe alsof ik het ermee eens ben. Ik kan zeggen: Ja, ik ben het met de stelling eens omdat... Ik kan ook een voorbeeld geven uit..."

Voorbeeld tegenargument...

Benadruk dat ze voor- en tegenargumenten mogen gebruiken en beide kanten van het schema moeten invullen. Misschien vinden ze het lastig meer dan één argument in te vullen? Nodig de leerlingen dan uit om in ieder geval meer voorbeelden aan te dragen.

 25
MINUTEN

4. Verdiepingsfase

Maak een U-vormige kring voor de Lagerhuisdiscussie. Zorg ervoor dat je iedereen kunt zien en dat de leerlingen elkaar aan kunnen kijken. Herhaal welke spelregel in de discussie centraal moet staan. De discussie duurt maximaal 15 minuten. Zet een klok om de tijd bij te houden.

Hoe werkt de Lagerhuisdiscussie

Leg uit: “Ik ben nu de debatleider:

- Ga staan als je iets wilt zeggen.
- Ga zitten als je na een paar beurten niet het woord krijgt.
- Speel met je lichaamstaal als je sneller het woord wilt. Ga dan weer staan en maak oogcontact met elkaar en met mij.”

Herhaal de stelling. Zet de klok op 15 minuten. Geef de leerlingen het woord en vraag welke argumenten ze hebben opgeschreven.

Stel alleen subvragen als de discussie stilvalt of om de discussie verdieping te geven (maak een keuze uit de vragen, afhankelijk van waar de leerlingen op ‘aan’ gaan)

Subvragen:

- Ken je mensen die gevlucht zijn of een oorlog hebben meegemaakt?
 - Vind je het belangrijk dat deze verhalen verteld worden? Waarom wel/niet?
 - Wat doen deze verhalen jou?
- Moeten we meer les krijgen over de Tweede Wereldoorlog en onze gedeelde geschiedenis?
- Wat zou je tegen mensen zeggen die vinden dat de oorlog te lang geleden is om er ‘elk jaar’ twee minuten bij stil te staan?
- Wat zou je tegen mensen zeggen die vinden dat 78 jaar leven in vrijheid betekent dat je de dodenherdenking kunt afschaffen?
 - En wat zeg je tegen mensen die vinden dat de slavernijgeschiedenis te lang geleden is om te herdenken?
- Wat is vrijheid voor jou?
 - Zijn we ons genoeg bewust van vrijheid, vind je?
- Wanneer voelt Waldemar zich vrij? En wanneer Rika? Hoe voel jij je als je helemaal vrij bent?
- Rika conformeert zich niet altijd aan ‘de norm’. Wat levert dit op?
- Kun jij een norm in de huidige samenleving bedenken die je ouderwets vindt of onrechtvaardig? Waarom? Is er iemand die zich verzet tegen deze norm? Hoe?
- Denk je dat je normen in de samenleving kunt veranderen? Hoe? Welke norm zou je willen veranderen?

- Hoe belangrijk vind jij vrijheid?
 - Vind je dat we vrijheid meer moeten beschermen?
 - Vind je dat we vrijheid moeten vieren? Hoe?
 - 5 mei wordt steeds minder door jongeren gevierd. Hoe komt dat volgens jou? Hoe zouden we 5 mei van iedereen kunnen maken? Vind je inclusiever vieren belangrijk?
- Wat vind je dat iedereen moet weten over oorlog en vrijheid?
- Is vrede hetzelfde als vrijheid? Wat is het verschil?

Rond het gesprek positief af. Vat samen en vraag leerlingen naar een conclusie.

5. Evaluatiefase

Blik terug op de les.

Focus op het proces en vraag leerlingen tips en trucs te geven over de discussie:

- Wat ging er goed? Hoe ging de spelregel? Wat kan er volgende keer beter?
- Wie is er door de les van mening veranderd?